

А. З. Абдулхаїров,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри економіки та менеджменту,
декан факультету мистецтв, РВУЗ "Кримський інженерно-педагогічний університет"

ІНВЕСТИЦІЙНА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ТУРИСТСЬКО- РЕКРЕАЦІЙНОГО КОМПЛЕКСУ КРИМУ

У статті розглянуто основні завдання інвестиційної політики республіканських органів влади щодо розвитку туристсько-рекреаційного комплексу АР Крим, охарактеризовано заходи, спрямовані на підвищення його привабливості для вітчизняних та іноземних інвесторів.

In the article the basic tasks of investment policy of republican government on development of the tourism and recreation complex of Autonomic Republic of the Crimea are considered, and also the measures directed on the increasing of its attractiveness for domestic and foreign investors are described.

Ключові слова: інвестиції, інвестиційний проект, інвестиційна політика, туризм, рекреація.
Key words: investments, investment project, investment policy, tourism, recreation.

ВСТУП

На думку всіх сучасних дослідників, пріоритетним напрямом економіки Автономної Республіки Крим (АР Крим) є розвиток туристсько-рекреаційного комплексу. Але його подальша розбудова навряд чи можлива без активного залучення інвестицій, спрямованих на удосконалення наявної матеріально-технічної бази, зокрема загальної інфраструктури курортних регіонів. У працях попередників особлива увага звертається на різні аспекти цього процесу — фінансово-господарське обґрунтування конкретних інвестиційних проектів [1], їхню інноваційну складову [2] або екологічну безпеку [3]. Що ж до фахівців з менеджменту, то їхня увага спрямована на комплексне поняття "інвестиційна політика", яке характеризує існуючий спосіб державного регулювання інвестиційного процесу з урахуванням соціально-економічних факторів (конкурентоспроможність проектів на міжнародному рівні, інвестиційний клімат, рівень життя населення), а також інших чинників (політичного, екологічного, етнокультурного) [4, с. 209]. Але для Кримського регіону комплексний підхід до аналізу інвестиційної діяльності у туристсько-рекреаційній галузі дотепер майже не було застосовано.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета дослідження — розглянути основні складові інвестиційної політики республіканських органів влади щодо розвитку туристсько-рекреаційного комплексу АР Крим, а також наявні заходи з підвищення його інвестиційної привабливості. Завдання дослідження: 1) виявити головні пріоритети у сфері розвитку матеріально-технічної бази кримського туризму і рекреації; 2) розглянути інвестиційні проекти, що знаходяться "під патронатом" Міністерства курортів і туризму АР Крим; 3) сформулювати рекомендації щодо подальшого вдосконалення інвестиційної політики стосовно цієї галузі економіки Криму.

РЕЗУЛЬТАТИ

Динаміка розвитку матеріально-технічної бази туристсько-рекреаційного комплексу АР Крим свідчить, що при деякому зростанні кількості об'єктів розміщення кількість місць у них залишається ще на рівні середини 1990-х років. Якщо в 1995 р. в Криму налічувалося 469 санаторно-курортних і оздоровчих закладів (130,1 тис. місць), то 2000 р. — 519 (121,6 тис. місць), 2004 р. — 567 (127,9 тис. місць). У 2009 р. кількість закладів знов становила 567 (після деякого спаду 2008 р.), а кількість місць збільшилася до 131,1 тис. [5]. Проте за відносною стабільністю цих показників приховані складні процеси, коли постійно виникають потреби модернізації найбільш "морально застарілих" об'єктів розміщення, мають місце ліквідація найменш конкурентоздатних туристсько-рекреаційних підприємств та складна реалізація нових проектів. Але кримський туристський сервіс змінюється на краще дуже повільно, тому часто звучать нарікання туристів на невідповідність ціни і якості послуг, на дефіцит нових пропозицій в індустрії гостинності.

Багато проблем туристсько-рекреаційного комплексу Криму пов'язані з його недостатньою привабливістю для інвесторів, що зумовлено значною кількістю чинників. Наприклад, погана робота об'єктів розміщення нерідко трапляється через зношеність, ветхість інженерно-технічних комунікацій і транспортних шляхів, збудованих ще у радянський період. Їхня повна реконструкція потребує величезних вкладень і не може бути профінансована місцевими, республіканським та навіть державним бюджетом через брак коштів. Проте окремі кроки органів влади з розв'язання цих проблем не потребують грошових вкладень, а вимагають лише створити сприятливі умови для залучення інвестицій в інфраструктурні проекти. Серед таких кроків, наприклад, створення "прозорого" механізму виділення земельних ділянок під забудову об'єктами рекреації, удосконалення правового регулю-

вання діяльності суб'єктів індустрії гостинності, надання особливих пільг інвестиційним проектам з використанням енергозберігаючих та екологічно безпечних технологій [6, с. 136].

Особливу увагу слід звернути на стимулювання інвестиційних проектів, що допомагають пом'якшити традиційну проблему туристсько-рекреаційного комплексу Криму — чітко виражену "сезонність" більшості послуг, що надаються. Тому важливе значення мають інвестиції у реконструкцію спальних корпусів здравниць з урахуванням забезпечення цілорічної експлуатації, створення медичних центрів і SPA-салонів, басейнів з підігрівом морської води, закритих аквапарків, а також спеціалізованих центрів для проведення корпоративних заходів (конференцій, бізнес-тренінгів, семінарів, виставок). Усе це дало б змогу "подовжити" сезонну тривалість найпоширенішого у Криму виду рекреації — оздоровчого приморського відпочинку. Слід також враховувати, що у радянський час, коли будувалася більшість санаторно-курортних підприємств регіону, майже нормою був відпочинок батьків окремо від дітей. Сьогодні ж у поїздки до приморських регіонів з оздоровчою метою найчастіше вирушають усією сім'єю. Тому для підвищення конкурентоспроможності кримських об'єктів туристсько-рекреаційної інфраструктури вони мають бути пристосовані для комфортного прийому батьків з дітьми будь-якого віку.

Водночас слід звернути особливу увагу будівництву інфраструктури, призначеної для розвитку менш поширених у Криму видів рекреації — зимового, релігійного, пригородного туризму [7, с. 36—37]. У зв'язку з цим зростає значущість інвестицій у створення нових спортивно-оздоровчих комплексів, тематичних парків для відпочинку і розваг, екологічних та етнографічних об'єктів у сільській місцевості. Такі об'єкти слід розміщувати на тих територіях Кримського півострова, які мають високий рівень транспортної доступності, наявність вільних трудових ресурсів, але відрізняються відносно невеликою концентрацією туристських потоків. Для подолання "сезонності" необхідна розбудова інфраструктури для зимових видів туризму, яка буде розміщуватися не тільки у гірському Криму (гірськолижні школи, лижні траси) [3, с. 11], але й у курортних населених пунктах (ковзанки, парки зимових атракціонів).

Для активізації інвестування в об'єкти туристсько-рекреаційної галузі необхідне подальше вдосконалення нормативно-правової бази, що регулює її функціонування, зокрема впровадження міжнародних стандартів якості послуг. Проте темп просування у цьому напрямі залишається дуже повільним. Як приклад можна навести ситуацію зі спробою запровадити у Криму міжнародну систему класифікації об'єктів розміщення за допомогою присвоєння "зірок".

Упродовж 2009—2010 рр. серед професіоналів туристського бізнесу і представників громадськості та чиновників різних рівнів дедалі частіше почало обговорюватися питання про розробку загальної рейтингової системи оцінювання якості об'єктів розміщення за міжнародними стандартами. Дискусії з цього приводу активізувалися після ухвалення 29 липня 2009 р. Кабінетом Міністрів України постанови, якою було затверджено порядок обов'язкового присвоєння категорій готелям та іншим об'єктам, що надають послуги з тимчасового розміщення людей, тоді як раніше проходження такої сертифікації було добровільним. Необхідність ухвалення даного рішення аргументувалося бажанням підвищити рівень сервісу в українських готелях у контексті підготовки до Євро-2012 [8].

Проте, у Криму, який є одним з найважливіших туристсько-рекреаційних регіонів України, ця постанова вик-

ликала суперечливу реакцію. Слід зазначити, що сьогодні на території АР Крим немає жодного готелю, який відповідав би міжнародним вимогам за категорією "5 зірок". Готелі "Ореанда", "Пальміра Палас", "Редіссон Алушта" після проходження добровільної сертифікації здобули категорію "4 зірки". Ялтинські готелі "Брістоль", "Палас" та "Ялта-Інтурист", алуштинський санаторій "Слава", феодосійський готель "Лідія", готелі "Галеон" і "Талісман" у Коктебелі, готель "Форум" у Судаку, сімферопольські готелі "Україна" і "Вікторія" мають категорію "3 зірки". Решта готелів, санаторіїв, пансіонатів та інших кримських об'єктів розміщення, кількість яких становить понад 550, навіть не намагалися проходити "зіркову" сертифікацію. Об'єкти індустрії гостинності пострадянського зразка мають свою архітектурно-функціональну специфіку, яка нерідко не відповідає загальносвітовим стандартам якості. Так, один з найкращих готелів Криму "Ореанда" (Ялта) довго не міг здобути навіть категорію "3 зірки" через невеликий розмір туалетних кімнат, а ялтинський готель "Брістоль" — через відсутність додаткового вантажного ліфта [8].

Позиція Міністерства курортів і туризму АР Крим у цьому питанні була вираженою і стриманою. Перший заступник міністра М.П. Слесарева в одному з інтерв'ю підкреслила, що Закон України "Про туризм" передбачає лише добровільну процедуру отримання категорій. Вона також вказала на доцільність включати до складу комісії з присвоєння категорій не лише фахівців Центру стандартизації і метрології, а й працівників туристсько-рекреаційної галузі, глибоко обізнаних зі специфікою кримського туризму. У грудні 2010 р. вище керівництво автономії знову звернулося до цього питання. Тепер уже перший віце-прем'єр Ради Міністрів АР Крим П.М. Бурлаков публічно заявив про необхідність обов'язкового визначення категорій об'єктів розміщення. На його думку, слід підтримати внесення такої норми до Закону України "Про туризм", оскільки це не тільки підвищить конкурентоспроможність рекреаційної сфери Кримського півострова серед інших регіонів Причорномор'я, але і сприятиме виведенню готельного бізнесу з "тіні" [9].

Крім стимулюючої нормативно-правової бази, враховуючи реалії українського суспільства, великі інвестиційні проекти потребують "опіки" з боку органів влади, передусім Міністерства курортів і туризму АР Крим. Брак такої "сфокусованої" підтримки призводить до того, що дуже перспективні проекти з розвитку туризму і рекреації десяти років залишаються нереалізованими. Таку долю мали, наприклад, проекти зі створення Природного національного парку "Таврида" і т.зв. "Великої екологічної туристської стежини Криму", які активно обговорювалися в експертних колах ще з 80-х років ХХ ст. [10].

Міністерство курортів і туризму АР Крим проводить певну діяльність щодо просування окремих інвестиційних проектів. Інформація про них розміщена на офіційному сайті Міністерства (<http://www.crimea.gov.ua>) у розділі "Інвестиційні пропозиції". Ці матеріали також дублюються на сайті Інвестиційний портал АР Крим (<http://www.invest-crimea.gov.ua>).

Станом на 1 лютого 2011 р. на сайті Міністерства курортів і туризму АР Крим можна було знайти 26 інвестиційних пропозицій, пов'язаних тільки з будівництвом або реконструкцією об'єктів матеріально-технічної бази. При цьому відсутні інвестиційні проекти, пов'язані з науково-технічними розробками, прямими інвестиціями у "людський капітал". Характерно, що для розрахунку основних фінансово-економічних показників усіх проектів як грошова одиниця використовується долар США. Це свідчить про те, що очікування авторів проектів пов'язані з інвесторами з-за кордону.

Найбільш масштабним із запропонованих інвестиційних проектів є будівництво сучасного парку атракціонів і розваг "Диноленд" у Бахчисарайському районі (загальний обсяг інвестицій — \$ 150 млн). Судячи з опису, йдеться про створення на території району масштабного тематичного парку пригод "Диноленд", який, за твердженням авторів інвестиційного проекту, поки не має аналогів у Європі. Потенційно він призначений для відпочинку представників усіх вікових категорій і буде поділений на декілька тематичних зон (наприклад, "Дикий Захід", "Космос", "Лють Динозаврів"). Крім найсучасніших атракціонів з використання технології 4-D, тут планується розташувати численні об'єкти громадського харчування, магазини, майданчики для проведення шоу-програмам, а також великий готельний комплекс, закритий аквапарк, виставковий комплекс тощо. Вартість інвестиційного проекту з терміном реалізації 3,5 року при прогнозній окупності 9 років з початку фінансування становить \$ 150 млн, з яких кримські підприємці готові інвестувати близько \$ 15 млн. Передбачається, що реалізація цього проекту дасть змогу створити 800 нових робочих місць. Утім, на фоні кризових явищ у світовій економіці останніх років доля цього проекту, вперше анонсованого у 2007 р., так і залишається невизначеною.

Слід зазначити, що відносно недавно серед кримських інвестиційних пропозицій появилася своєрідна альтернатива "Диноленду", яка, на відміну від нього, не копіює закордонні парки розваг, а має певну національно-патріотичну парадигму. Проект передбачає створення у Ленінському районі АР Крим культурно-рекреаційного комплексу історико-етнографічної тематики "Боспорська січ". На площі у 100 гектарів має бути споруджено комплекс, що своєю архітектурою відтворює козацьку січ XVI—XVII ст. Поряд будуть розміщені об'єкти для організації ночівлі, харчування, різноманітних культурно-розважальних заходів для гостей (майже 100 будівель і споруд). Передбачуваний обсяг інвестицій у проект з терміном реалізації 7 років і прогнозовою окупністю у 6,5 року становить \$55 млн [11].

Загальна географія поданих на сайті Міністерства курортів і туризму АР Крим інвестиційних проектів досить широка. Лідерами щодо кількості запропонованих проектів можна визнати район Судака (5 проектів), Євпаторію (4 проекти), Феодосію і Ялту (по 3 проекти), Саки і Сімферопольський район — по 2 проекти. Одиначні проекти планується реалізувати в Алушті, Армянську, Сімферополі, Бахчисарайському, Білогірському, Ленінському, Раздольненському районах. Слід також зазначити, що тільки 5 з 26 запропонованих "інвестиційних майданчиків" розташовані не біля морського узбережжя, а у внутрішніх районах Кримського півострова (проекти у Сімферополі, Бахчисарайському, Білогірському, Сімферопольському районах) [11]. У більшості випадків інвестиційні пропозиції надходять від місцевих органів влади або комерційних структур, що пропонують саму ідею проекту, а також земельну ділянку для його реалізації. Інвестори ж мають здійснити 100 % грошових інвестицій, дуже рідко кримська сторона гарантує пайову участь у фінансуванні будівництва об'єктів матеріально-технічної бази за проектом.

Лише 3 з 26 інвестиційних пропозицій мають чітку екологічну складову, що для Кримського регіону, який постійно зазнає значного антропогенного навантаження, є дуже актуальним. Йдеться про створення Ялтинської екологічної стежки (обсяг інвестицій — \$ 105 млн), аграрно-туристського комплексу на базі Денисівської страусової ферми у Сімферопольському районі (\$ 4,9 млн), а також грецького екологічно-етнографічного центру у с. Чорнопілля Білогірського району (\$ 330 тис.) [11].

ВИСНОВКИ

Отже, рівень інвестиційної привабливості Криму як туристсько-рекреаційного регіону на даний момент є недостатньо високим, органами влади не завжди проводиться активна і послідовна політика у цьому напрямі. Для підвищення ефективності інвестиційної діяльності республіканським органам влади слід розробити стратегічний план розвитку туристсько-рекреаційного комплексу АР Крим з визначенням територій, пріоритетних для інвестування (наприклад, Сакський район, узбережжя від Алушти до Судака, Бахчисарайський і Ленінський райони), де одночасно мають здійснюватися кілька великих і декілька десятків менш масштабних проектів. Кожна з цих територій повинна мати певну рекреаційну спеціалізацію, наприклад: Сакський район — лікувальний туризм, район Судака — оздоровчий сімейний відпочинок, Бахчисарайський та Сімферопольський райони — пригодницький і етнографічний туризм. Тільки комплексний характер заходів, розрахованих на довгострокову перспективу, допоможе підвищити інвестиційну привабливість туристсько-рекреаційної галузі АР Крим для вітчизняних та іноземних інвесторів.

Література:

1. Борзенкова Г.О. Шляхи забезпечення конкурентоспроможності санаторно-курортних підприємств / Г.О. Борзенкова // Реалізація національних економічних інтересів України в рамках євроінтеграційних процесів: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Сімферополь, 14—15 травня 2009 р.). — Сімферополь: Фенікс, 2009. — С. 132—134.
2. Крайник О. Інноваційно-інвестиційна політика держави в туристській галузі України / О. Крайник, М. Біль // Ефективність державного управління: зб. наук. праць. — 2008. — Вип. 16/17. — С. 405—413.
3. Яковенко И.М. Стратегическое видение развития туристско-рекреационного комплекса АР Крым / И.М. Яковенко // Экономика Крыма. — 2010. — № 3. — С. 11—16.
4. Сокурено П.І. Інвестиційна політика як ефективна форма управління ухваленням інвестиційних рішень / П.І. Сокурено, О.Ф. Кришан // Європейський вектор економічного розвитку. — 2010. — № 1. — С. 208—214.
5. Аналитическая справка по итогам работы предприятий курортно-рекреационного и туристского комплекса АРК за 2009 г. [электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.tourism.crimea.ua>.
6. Буренина Н.Б. Проблемы и перспективы развития рекреационно-туристического комплекса региона / Н.Б. Буренина // Реалізація національних економічних інтересів України в рамках євроінтеграційних процесів: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Сімферополь, 14—15 травня 2009 р.). — Сімферополь: Фенікс, 2009. — С. 134—136.
7. Синица Д.А. Рекреационный потенциал Крыма: социокультурный аспект / Д.А. Синица // Таврійський економічний журнал. — 2008. — № 1. — С. 34—37.
8. Мурава В. Крым к "звездопаду" не готов / В. Мурава // Крымская правда. — 2009. — 18 августа.
9. Крыму нужна "звездность" отелей [электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.tour.crimea.com/NEWS/10.12.10/3422.html>.
10. Ена В.Г. Научно-методические принципы организации национального парка "Таврида" и Большой Экологической Тропы в Крыму / В.Г. Ена, А.В. Ена, А.В. Ена // Методические основы географических исследований природных и общественных территориальных комплексов. — К.: Наукова думка, 1989. — С. 30—34.
11. Инвестиционные предложения [электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.crimea.gov.ua/investpredlozheniya>.

Стаття надійшла до редакції 21.02.2011 р.